

УКРАЇНСЬКІ ОНІМНІ РЕАЛІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ТЕКСТІ

Карпенко О. Ю.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Гетманець І. М.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Актуальність даної теми полягає в тому, що переклад реалій відіграє важливу роль в перекладознавстві і бере свій початок від теорії перекладу як самостійної дисципліни. На даному етапі розвитку науки перекладу чи не одним з найважливіших аспектів є грамотна і коректна передача реалій, мовних одиниць, що мають національно-культурну специфіку, що є особливо важливим для текстів художнього та газетного дискурсів.

Багато науковців таких як Л.С. Бархударов, Є.М. Верещагін, В.С. Виноградов, С.І. Влахов, В.Г. Костомаров, Р. Міньяр-Белоручев, А.А. Реформатський, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров, С. П. Флорін, Г.В. Чернов, А.Д. Швейцер займалися вивченням проблеми передачі реалій та їх класифікації, однак все ще не повністю є розв'язаним питання щодо передачі саме українських реалій в текстах художніх та публіцистичних.

Метою дослідження є показати основні засоби лінгвістичної передачі українських реалій в англomовних художніх текстах та текстах газетного дискурсу. **Об'єктом** дослідження є українські реалії, **предметом** – їх переклад англійською мовою. **Матеріалом** дослідження послуговували віршовані твори Тараса Григоровича Шевченка, а саме їх два англomовні переклади (перекладачі Віра Річ та Джон Вір), а також матеріали видання *112.ua*, *Aljazeera*, *The Conversation*, *The Guardian*.

Термін **реалія** походить від латинського прикметника середнього роду множини *realis*, - *e*, *realia* — «речовинний», «дійсний», яке з часом перетворилося під впливом аналогічних лексичних категорій в іменник жіночого роду. Цим словом можна позначити матеріально існуючий або предмет, нерідко пов'язаний за його змістом з поняттям життя. **Реалія** — це перекладознавча одиниця, що займає провідне місце у відображенні історичного, культурного та соціального контекстів і надає національного забарвлення. Здебільшого реалії розподіляються на: географічні реалії — слова, що означають об'єкти фізичної географії; етнографічні реалії — слова, що означають поняття, пов'язані з культурою і побутом народу; суспільно-політичні реалії — слова, пов'язані з адміністративно-територіальним поділом, органами і носіями влади і соціальною структурою суспільства (Влахов, Флорін, 2006: 27).

Українська реалія або **українізм** — це слово, окреме його значення, вислів, граматична форма тощо, запозичені з української мови іншою мовою. Українізми — це лексичні, фонетичні та граматичні особливості української мови в Україні, що представляють собою порівняно нечисленні відхилення від української літературної норми (Українська енциклопедія, 2000). До українізмів відносяться слова, що виникли в Україні і отримали поширення поза її межами: назви рослин і тварин; різних явищ, пов'язаних з державним і політичним ладом України; з побутом українців. Українізми можна зрівняти з подібними за функцією **гебраїзмами** у мовах євреїв діаспори, зокрема в їдиш.

Власна назва досить часто функціонує в якості реалії, причому сутність цього терміну розуміємо як «назву, що дається конкретному об'єкту, особі для виділення його (її) з ряду однакових чи подібних» (Бучко, Ткачова, 2012). Онімічні одиниці в системі будь-якої мови представлено різними розрядами, зокрема, **антропонімами** — тобто власними назвами людей на кшталт *Тарас Григорович Шевченко*, **топонімами** — власними назвами географічних об'єктів, наприклад, *Україна*, **ергонімами** — власними назвами ділових і не тільки об'єднань людей, як *Одеський національний університет імені І.І.Мечникова*, **хрононімами** — власними назвами подій чи часових відрізків,

наприклад, *Майдан*, тощо. Взагалі розрядів власних назв налічується біля десяти, але саме названі вище виконують функції українізмів в аналізованому матеріалі, який обіймає два дискурси.

В цій роботі **дискурс** трактується як комунікативна подія, ситуація, що інтегрує текст з іншими її складниками, зокрема, екстралінгвістичними соціальними чинниками, референційними чинниками (обставинами, часом, простором комунікації), когнітивними і психологічними чинниками, які опосередковують взаємодію учасників спілкування, їхні мотиви, цілі та стратегії (Селіванова, 2006: 626). **Художній дискурс** — це художній текст у процесі когнітивно-комунікативної діяльності читача, що реконструює когнітивно-комунікативну діяльність автора. Основне призначенням художнього дискурсу — це емоційно-вольовий і естетичний вплив на тих, кому він адресований, і головним фактором є його прагматична сутність. Віра Річ (Shevchenko, Т., 2013) та Джон Вір (Shevchenko, Т., 1977) займались перекладами творчості Тараса Григоровича Шевченка. В його творах «Катерина», «Наймичка» і «Гайдамаки» присутня велика кількість власних назв.

Майже всі власні назви вони передають прийомом транслітерації: **антропоніми** «Катерина» як *Kateryna* і *Katerina*, «Ничипір» як *Nychypir* і *Nichipor*, «Трохим» як *Trokhym* і *Trohim*; **топоніми** «Київ» як *Kyiv* і *Kiev*, «Цареград» як *Tsargrad* і *Constantinople* (останній топонім має такий переклад в силу того, що Віра Річ є чистокровою англійкою, тому використовує поширений на Заході варіант); **ергонім** «чумак» як *chumak* або *carter/ox-carter* (прийом гіперонімічного перекладу); **хрононім** «Коліївщина» як *Koliyvshchina* та *Koliivshchyna*. Така розбіжність у передачі власних назв викликана тим, що англійка Віра Річ використовувала у своїх перекладах правила транслітерації, які набули чинності у 2010 році (Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею: (Кабінет Міністрів України, 2010), а перекладач доби Радянського Союзу Джон Вір — орієнтується на російські відповідники українських назв. Таким чином, **художній дискурс** характеризується переважно вживанням реалій-антропонімів, топонімів, ергонімів, хрононімів, які передаються за допомогою прийомів транслітерації та гіперонімічного перейменування.

Назва **газетний дискурс** пояснюється історією становлення даного дискурсу: його мовні особливості склалися саме в періодичних друкованих виданнях і перш за все в газетах, однак сьогодні цей дискурс функціонує не тільки в друкованих, але і в електронних засобах масової інформації: газетний дискурс утворився для впливу на людей через засоби масової інформації — ЗМІ (газети, журнали, телебачення, афіші, буклети). Він характеризується наявністю великої кількості власних назв. У газетному дискурсі присутня велика кількість ононімічних одиниць, що пов'язано із специфікою самого виду дискурсу.

Як і в художньому дискурсі, більшість власних назв автори матеріалів видань *112.ua*, *Aljazeera*, *The Conversation*, *The Guardian* передають за

допомогою прийому транслітерації: **антропоніми** «Володимир» як *Volodymyr*, але «Зеленський» як *Zelensky* або *Zelenskiy* користуючись правилами транслітерації з російської на англійську, а не з української на англійську; **топоніми** «ДНР» та «ЛНР» як *DNR* та *LNR*, хоча коректно дані аббревіатури транслітерувати англійською як *DPR* і *LPR*, «Зона Відчуження» як *Zone of Alienation* (прийом використання прямого відповідника), *Chernobyl Exclusion Zone* (прийом контекстуального розтлумачення реалії); **ергоніми** «Свобода» як *Svoboda*, але «Національні Дружини» як *National Guards* — прийомом гіперонімічного перейменування; **хрононіми** «Прощена Неділя» як *Forgiveness Sunday* (прийом напівкалькування), «Революція Гідності» як *Revolution of Dignity* (прийом гіперонімічного перейменування). **Газетний дискурс** характеризується вживанням великої кількості онімічних одиниць, які передаються ширшим переліком прийомів передачі, ніж художній дискурс — прийом використання прямого відповідника, прийом гіперонімічного перейменування, прийомом напівкалькування.

Як в **художньому**, так і **газетному дискурсі** присутні наступні онімічні одиниці: антропоніми, топоніми, гідроніми, ергоніми, хрононіми, хрематоніми, але в **художньому** також теоніми, міфоніми, зооніми. Передаються, частіше всього, за допомогою прийому транслітерації та гіперонімічного перейменування. Перекладач повинен застосувати всі наявні знання, щоб компенсувати брак розуміння мови оригіналу, але при цьому не робити масштабних змін першотвору. Перекладачеві необхідно провести аналіз художнього твору, вникнути в його зміст, зрозуміти, який авторський концепт хоче донести до читачів автор, а потім вже здійснювати процес перекладу, розширюючи, але не переобтяжуючи тезаурус реципієнта новою інформацією.

Список літератури:

- Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. Словник української ономастичної термінології. Ранок-НТ, 2012. 256 с.
- Влахів С. І., Флорін С. П. Неперекладне в перекладі. Валент, 2006. 448с.
- Інформаційне Агентство 112.ua. Criminal proceedings launched after clashes between far-right and police in Cherkasy. *112.ua*. URL: <https://112.international/society/clashes-in-cherkasy-police-launch-criminal-proceedings-37687.html> (дата звернення: 04.05.2020)
- Інформаційне Агентство 112.ua. Masnytsia 2020: Ukrainians greet spring. *112.ua*. URL: <https://112.international/ukraine-top-news/masnytsia-2020-ukrainians-greet-spring-48857.html> (дата звернення: 04.05.2020)
- Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею: Постанова КМУ від 27.01.2010 № 55. Кабінет Міністрів України, 2010. 3 с.
- Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Довкілля-К, 2006. 716 с.
- Українська мова: енциклопедія. Українська енциклопедія, 2000. 646 с.
- Шевченко Тарас. Кобзар. Дух і літера, 2011. 552 с.
- Felipe D. Ultrationalism in Ukraine – a photo essay. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/11/ultrationalism-in-ukraine-a-photo-essay> (дата звернення: 04.05.2020)
- Mirovalev M. Ukraine at crossroads five years after «revolution of dignity». *Aljazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/02/ukraine-crossroads-years-revolution-dignity-190222114802790.html> (дата звернення: 04.05.2020)

Сучасні студії з романської і германської філології, Одеса, 15 травня 2020 року

Sasse G. Most people in separatist-held areas of Donbas prefer reintegration with Ukraine – new survey. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/most-people-in-separatist-held-areas-of-donbas-prefer-reintegration-with-ukraine-new-survey-124849> (дата звернення: 29.04.2020).

Shevchenko, T. *Kobzar*. Kyiv, 2013. 336 p.

Shevchenko, T. *Selected Poetry*. Kiev, 1977. 334 p.